

ЭКОНОМИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ АВИАПРЕДПРИЯТИЙ В УСЛОВИЯХ АГРЕССИВНОГО СОСТОЯНИЯ ВНЕШНЕЙ СРЕДЫ

Аннотация. В статье исследовано, что состояние и характер влияния внешней среды являются одними из наиболее важных факторов, которые могут способствовать или препятствовать развитию предприятия, влиять на эффективность функционирования деятельности организации. Проведен анализ определения понятий «агрессия», «агрессивность» с учетом теории психологии. С учетом особенностей деятельности предприятия и методики оценивания состояния внешней среды предложили и сформулировали понятие «агрессивное состояние внешней среды предприятия». Проведен сравнительный анализ факторов влияния внешней среды предприятия в стабильном и агрессивном состоянии. Исследована динамика изменения количества предприятий по результатам воздействия агрессивного состояния внешней среды в Украине.

Ключевые слова: агрессивное состояние, внешняя среда, диагностика, агрессия, факторы влияния, превентивные меры, авиапредприятие.

ECONOMIC DEVELOPMENT OF AIR COMPANIES IN CONDITIONS OF AGGRESSIVE STATE OF THE ENVIRONMENT

Summary. In the article it is investigated that the state and nature of the influence of the environment are the most important factors that can promote or hinder the development of the enterprise and influence the effectiveness of the organization's activities. The article analyzes the definition of "aggression", "aggressiveness" based on the theory of psychology. Taking into account the peculiarities of the enterprise's activities and basing on the methods of assessing the state of the environment, the concept "aggressive state of the enterprise environment" was proposed and formulated. In the article a comparative analysis of the factors of the external environment of the enterprise in a stable and aggressive state is conducted. The dynamics of changes in the number of enterprises by the influence of aggressive state of the environment in Ukraine is researched.

Key words: aggressive state, external environment, diagnostics, aggression, factors of influence, preventive measures, aviation enterprise.

УДК 630*6(477)

Суска А. А.

*кандидат економічних наук,
член-кореспондент Академії економічних наук України,
завідувач кафедри деревооброблювальних технологій
та системотехніки лісового комплексу
Харківського національного технічного університету
сільського господарства ім. Петра Василенка*

Suska A. A.

*Candidate of Economic Sciences,
Corresponding Member of Academy of Economic Science of Ukraine,
Head of Department of Woodworking Technology
and Systems Engineering in Forestry
Kharkiv Petro Vasylenko National Technical University of Agriculture*

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЕКОЛОГІЧНИХ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЕКТІВ

Анотація. У статті наведено методичні підходи до оцінювання ефективності екологічних інвестиційних проектів щодо капіталізації соціально-екологічного ресурсу лісу, які дають змогу визначитися з основними вхідними параметрами економічного аналізу проекту, а саме обсягом продукції, якого можна очікувати на визначених етапах реалізації проекту; ціною кожної асортиментної одиниці соціально-екологічних послуг. Обсяг продукції оцінюється як опосередкований сумарний економічний ефект, що можуть генерувати соціально-екологічні функції лісу. Ціна соціально-екологічної послуги визначається методом природної ренти або методом роялті залежно від характеру її споживання, а саме безперервного чи дискретного.

Ключові слова: екологічні інвестиції, інвестиційні проекти, ефективність інвестиційного проекту, інвестиційний аналіз, соціально-екологічний ресурс, соціально-екологічна послуга, обсяг продукції, ціна соціально-екологічної послуги.

Вступ та постановка проблеми. Значні перспективи щодо розвитку економічного простору лісового сектору економіки України пов'язані з капіталізацією соціально-

екологічного ресурсу лісу. Впорядкувати процеси комерційного обігу такого ресурсу може ринок соціально-екологічних послуг як нова еколого-економічна система лісової

галузі. Становлення й активне функціонування ринку можливі за таких умов, коли сформовано попит на товар, а саме соціально-екологічну послугу, яка є об'єктом ринку, існують джерела наповнення ринку товаром, встановлені певні правила взаємодії економічних та соціальних суб'єктів ринку щодо надання, розподілу та споживання такого товару. Найбільш важливим стимулом становлення та розвитку соціально-економічних відносин щодо надання соціально-екологічних послуг лісу (становленні ринку соціально-екологічних послуг лісу) в ситуації, коли бракує коштів у самих підприємств лісового господарства, є зовнішні екологічні інвестиції, що вимагають наявності науково обгрунтованого апарату інституціонального аналізу ефективності інвестиційних екологічних проектів, який був би спроможний враховувати специфіку сфери інвестування. Складності інституціонального аналізу екологічних проектів починаються з того, що досить складно залучити інвесторів у таку специфічну економічну сферу. Здебільшого екологічне інвестування розглядається як вкладення в збереження природного середовища, а не як вкладення, за яких можна отримати певний економічний ефект. Саме ринок соціально-екологічних послуг лісу може визначити в екологічному інвестуванні поряд із соціальними та загальноприродними аспектами вияви економічної доцільності. Бізнес-перспективи інвестиційних вкладень в соціально-екологічний ресурс лісу можна визначити за результатами оцінки економічної ефективності таких інвестиційних проектів. Переважно процес аналізування й оцінювання ефективності інвестиційних проектів ускладнює проблема відсутності методичного апарату визначення обсягу «виробництва» соціально-екологічних послуг на етапах реалізації проектів та ціни такого товару, що є основними входними параметрами економічних розрахунків щодо ефективності інвестиційних проектів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Згідно з О. Сухаревим, аналіз інвестиційних проектів – це комплекс взаємопов'язаних процедур щодо збору інформації, економічних розрахунків стосовно оцінювання ефективності та прийняття рішення у сфері взаємодії учасників проекту, сторонніх організацій та управління проектом [1].

За цих підходів ефективність інституцій ринку соціально-екологічних послуг лісу щодо оцінювання та вибору екологічних інвестицій можна оцінити за рівнем компетентності інституціональних структур, здатністю інституціональних механізмів та інструментів генерувати ідеї екологічних проектів, залучати інвестиції для їх реалізації, проводити економічне оцінювання екологічних проектів, управляти їх реалізацією [2].

На думку Г. Староверової, методика інституціонального аналізу проекту є цілеспрямованим процесом, який, як правило, включає такі етапи: вивчення ідеї проекту; оцінка й аналіз інституційного середовища реалізації проекту; пошук балансу інтересів учасників проекту; визначення джерел інвестування проекту; економічна оцінка проекту; визначення необхідності та порядку проведення організаційних змін відповідно до мети проекту [3].

Особливостями інститутів такої економічної системи, як ринок соціально-екологічних послуг лісу і лісових територій, є те, що вони функціонують не тільки з метою підвищення ефективності виробництва (виробнича система) та активної реалізації результатів виробництва (посередницькі, торговельні системи), але й з метою оптимального цивілізованого поєднання інтересів виробників, посередників і споживачів.

Саме пошук і підтримка балансу інтересів виробників і споживачів, зокрема під час реалізації інвестиційних екологічних проектів, є запорукою існування та розвитку ринку соціально-екологічних послуг лісу та лісових територій. Безумовно, інституції такої системи зацікавлені в екологічних проектах як важливих стимулах соціально-економічних відносин у сфері надання, розподілу та споживання такого специфічного товару, як соціально-екологічні послуги лісу.

За В. Суперсоном, водночас під час інституціонального аналізування інвестиційних екологічних проектів потрібно враховувати цілу низку особливостей, що пов'язані зі специфікою виробництва, формуванням ціни та споживанням такого товару, як соціально-екологічна послуга лісу та лісових територій [4].

Метою роботи є розробка методичних підходів до оцінювання ефективності екологічних інвестиційних проектів, що дадуть змогу визначити можливі обсяги й асортимент соціально-екологічних послуг лісового масиву за період реалізації проекту та ціну кожної асортиментної одиниці як основні входні параметри економічного аналізу інвестиційних проектів.

Результати дослідження. Найбільш важливим стимулом для становлення й розвитку соціально-економічних відносин щодо надання соціально-екологічних послуг лісу (становлення ринку соціально-екологічних послуг лісу і лісових територій) є зовнішні екологічні інвестиції, що вимагає наявності науково обгрунтованого апарату інституціонального аналізу інвестиційних екологічних проектів, який був би спроможний враховувати специфіку сфери інвестування.

Складності інституціонального аналізу екологічних проектів починаються з того, що досить складно залучити інвесторів у таку специфічну економічну сферу. Здебільшого екологічне інвестування розглядається як вкладення в збереження природного середовища, а не як вкладення, за яких можна отримати певний економічний ефект.

Саме ринок соціально-екологічних послуг лісу та його система інституціонального забезпечення можуть визначити в екологічному інвестуванні поряд із соціальними та загальноприродними аспектами вияви економічної доцільності. Безумовно, інститути ринку соціально-екологічних послуг повинні бути спроможними генерувати для інвестора сприятливе нормативно-правове поле, гарантувати перспективи суб'єкта господарювання, в який спрямовані інвестиції, щодо активного розвитку та своєчасного повернення інвестиційних вкладень. Водночас інвестора можуть зацікавити нова перспективна сфера інвестиційних вкладень і наявність значних преференцій з боку держави щодо стимулювання екологічних проектів.

Перспективи реалізації інвестиційних екологічних проектів значною мірою залежать від здатності лісу надавати необхідний асортимент соціально-екологічних корисностей в необхідному обсязі.

Під необхідними обсягом слід розуміти такий соціально-екологічний ресурс (потенціал) лісу, який здатний генерувати очікуваний рівень опосередкованого економічного ефекту від дії соціально-екологічних благ лісу. Певним чином проблему кількісної оцінки соціально-екологічного потенціалу лісу можна вирішити через оцінку здатності окремого дерева певної породи, певного віку в певних природних умовах генерувати блага, які в конкретній ситуації можуть мати певний економічний ефект [5].

Під час аналізування та оцінювання соціально-екологічного потенціалу лісу потрібно враховувати таке.

По-перше, соціально-екологічний потенціал лісу – це комплекс корисностей, які за певних умов можуть набу-

вати форми товару. Тобто якщо відомо, що ліс може генерувати комплекс i -х соціально-екологічних користностей ($i = 1, 2, 3, \dots, n-1, n$), на які існує або формується попит, джерелом яких є дерева j -х ($j = 1, 2, 3, \dots, m-1, m$) порід, а кожна порода дерев може нести певний обсяг тих чи інших соціально-екологічних благ або той чи інший i -й сумарний економічний ефект (E^{ij}), то соціально-екологічний потенціал лісу та лісових територій (P_{CE}) як опосередкований сумарний економічний ефект можна представити так:

$$P_{CE} = \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^m E^{ij} \quad (1)$$

По-друге, цілком зрозуміло, що окреме, навіть «еталонне» дерево не може генерувати відповідну користність на визначеному рівні економічного ефекту. Для практичних розрахунків економічного ефекту соціально-екологічних послуг лісу та лісових територій слід використовувати таку економічну категорію, як «одиничний розрахунковий економічний ефект соціально-екологічної користності j -ї породи дерева» (E^j).

Одиничний розрахунковий економічний ефект i -ї соціально-екологічної користності – це визначена кількість дерев, що дає змогу генерувати споживчу вартість на відповідному рівні. Якщо одиничний розрахунковий економічний ефект i -ї соціально-екологічної користності для «еталонної» породи дерева складає E^e_i , то:

$$E^j_s = k_i^j E^e_i \quad (2)$$

де k^j_s – відносний коефіцієнт ефективності j -ї породи дерев щодо генерування i -ї соціально-екологічної користності.

Тобто ліс залежно від кількості дерев j -ї породи, які можуть продукувати i -ті соціально-екологічні користності, може включати відповідну кількість одиничних розрахункових економічних ефектів (N^j_i), а сумарний економічний ефект щодо генерування i -ї соціально-екологічної користності деревами j -ї породи (E^j_s) визначається за виразом:

$$E^j_s = N^j_i E^j_i \quad (3)$$

По-третє, за змішаних лісах (найбільш реальна ситуація) i -ту соціально-екологічну користність можуть з певним рівнем ефективності генерувати різні породи дерев, які включають відповідну кількість одиничних розрахункових ефектів. Сумарний i -й соціально-екологічний потенціал (P_{CE}) як вияв певної економічної вигоди можна визначити за формулою (1).

Важливою проблемою економічного аналізу інвестиційних проектів є формування ціни на соціально-екологічні послуги (вартості одиничного розрахункового i -го економічного ефекту), яка є основою економічної оцінки інвестиційних екологічних проектів. Певними орієнтиром щодо формування ціни соціально-екологічної послуги лісу є опосередкований економічний ефект. При цьому такий ефект може виявлятися і як безперервно-природоохоронні, природозахисні властивості лісу, і як дискретно-рекреаційні властивості.

Природозахисні та природоохоронні послуги лісу, які надаються безперервно, на думку автора, доцільно оцінювати методом роялті. Сутність цього методу полягає в тому, що власник лісу продає його соціально-екологічні користності споживачу, який отримує від їхньої дії певний прибуток, а частину цього прибутку віддає власнику лісу як ціну за соціально-екологічні послуги. Саме такі платежі власнику соціально-екологічного ресурсу лісу, які він отримує в кінці певного періоду (t) ($t = 1, 2, 3, \dots, q-1, q$), як правило, в кінці року протягом терміну дії договору, у

фінансовому менеджменті отримали визначення «ставка роялті».

З огляду на це величину доходу власника лісових ресурсів від реалізації соціально-екологічних користностей певного виду за період дії договору купівлі-продажу (D_R) можна визначити за виразом:

$$D_R = \sum_{t=1}^q C_t \frac{R_t}{100} \quad (4)$$

де q – визначена договором купівлі-продажу кількість періодів платежу;

C_t – величина прибутку споживача, що прогнозується за період t (база роялті).

За рентабельності «виробництва» соціально-екологічних послуг на рівні (r) чистий прибуток власника ресурсів за період дії договору (P_R) (за умов відсутності податку на прибуток) можна визначити за виразом:

$$P_R = D_R r \quad (5)$$

Якщо виробник має можливість капіталізувати декілька видів користностей лісу i ($i = 1, 2, 3, \dots, n-1, n$), то сукупний дохід (D_{R_i}) визначається за виразом:

$$D_{R_i} = \sum_{i=1}^n \sum_{t=1}^q C_t \frac{R_t}{100} \quad (6)$$

Вартість рекреаційних послуг лісу та лісових територій можна оцінити як ціну ефекту, який прогнозується від споживання рекреаційних благ лісу (підвищення продуктивності праці, зменшення витрат на лікування чи оздоровлення порівняно з іншими заходами тощо). Безумовно, процес споживання таких послуг має дискретний характер, тобто відбувається тоді, коли є споживач, а обсяг споживання залежить від кількості споживачів у певний період, як правило за рік. За таких підходів дохід від надання рекреаційних послуг ($D^p_{R_i}$) i -х видів ($i = 1, 2, 3, \dots, n-1, n$) за певний період часу (за рік) можна визначити за виразом:

$$D^p_{R_i} = \sum_{i=1}^n C^p_{R_i} \frac{R^p_i}{100} N^p_i \quad (7)$$

де $C^p_{R_i}$ – ціна ефекту, який отримав споживач рекреаційних послуг q -го виду;

N^p_i – кількість споживачів q -го виду послуг за рік.

За наявності інформації щодо можливих обсягів товарних потоків (соціально-екологічного потенціалу лісу), вартості потоків можна перейти до класичної схеми економічної оцінки інвестиційного проекту за критеріями чистого дисконтованого прибутку, внутрішньої норми рентабельності, терміну окупності проекту.

Висновки. Перспективи активних інвестиційних екологічних проектів значною мірою залежать від здатності лісу надавати необхідний асортимент соціально-екологічних послуг в необхідному обсязі.

Під необхідним обсягом слід розуміти такий соціально-екологічний ресурс (потенціал) лісу, який здатний генерувати очікуваний рівень опосередкованого економічного ефекту від дії соціально-екологічних благ лісу. Методика визначення обсягу соціально-екологічних послуг ґрунтується на аналізі структури конкретного лісового масиву за площами, які займають певні породи дерев, оцінці соціально-екологічного ефекту певного виду, який може генерувати кількість дерев конкретної породи, а також розрахунку сумарного соціально-екологічного ефекту певного виду від певного лісового масиву.

Методика кількісної оцінки соціально-екологічного ресурсу лісу, яка наведена в роботі, дає змогу інституціям ринку соціально-екологічних послуг прогнозувати розвиток ринку, а суб'єктам господарювання – визна-

чати товарно-продуктові та конкурентні стратегії в стратегічному наборі підприємства з огляду на перспективи капіталізації певного комплексу соціально-екологічних благ лісу.

Ціну природоохоронних і природозахисних послуг лісу, які надаються безперервно, пропонується визна-

чати методом роялті. Ціну рекреаційних послуг лісу, які надаються дискретно, пропонується визначати як ціну ефекту, який прогнозується від споживання рекреаційних благ лісу (підвищення продуктивності праці, зменшення витрат на лікування чи оздоровлення порівняно з іншими заходами тощо).

Список використаних джерел:

1. Сухарев О. Институциональная теория и экономическая политика. К новой теории передаточного механизма в макроэкономике. Москва: Экономика, 2007. 261 с.
2. Андреева Н., Харичков С. Экологоориентированные инвестиции в системе обеспечения ресурсно-экологической безопасности. Одесса: Ин-т проблем рынка и экон.-эколог. исследований НАН Украины, 2000. 196 с.
3. Староверова Г.С., Медведев В., Сорокина И. Экономическая оценка инвестиций. Москва: КНОРУС, 2006. 312 с.
4. Суперсон В. Моніторинг соціально-економічного стану регіонів України з позицій розвитку її інфраструктури. Статистика України. 2005. № 2. С. 69–74.
5. Suska A.A. Development of the estimation methodology for the commercial balance of the market of social and environmental services of forests. Technology audit and production reserves. 2017. № 6/5 (38). С. 26–31.

МЕТОДИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К ОЦЕНИВАНИЮ ЭФФЕКТИВНОСТИ ЭКОЛОГИЧЕСКИХ ИНВЕСТИЦИОННЫХ ПРОЕКТОВ

Аннотация. В статье приведены методические подходы к оцениванию эффективности экологических инвестиционных проектов по капитализации социально-экологического ресурса леса, которые позволяют определиться с основными входными параметрами экономического анализа проекта, а именно объемом продукции, который можно ожидать на определенных этапах реализации проекта; ценой каждой ассортиментной единицы социально-экологических услуг. Объем продукции оценивается как опосредованный суммарный экономический эффект, который могут генерировать социально-экологические функции леса. Цена социально-экологической услуги определяется методом природной ренты или методом роялти в зависимости от характера ее потребления, а именно непрерывного или дискретного.

Ключевые слова: экологические инвестиции, инвестиционные проекты, эффективность инвестиционного проекта, инвестиционный анализ, социально-экологический ресурс, социально-экологическая услуга, объем продукции, цена социально-экологической услуги.

METHODOLOGICAL APPROACHES TO EVALUATING THE EFFICIENCY OF ECOLOGICAL INVESTMENT PROJECTS

Summary. The paper introduces methodological approaches for assessing the efficiency of ecological investment projects in relation to capitalizing the forest socio-ecological resource that allows determining the basic input parameters of the project's economic analysis, which are the volume of production that could be identified at certain stages of the project implementation; the price of each assortment unit of socio-ecological services. The volume of production is estimated as an indirect total economic effect that could be generated by socio-ecological functions of the forest. The price of socio-ecological services is assessed by the method of natural rent or by the royalty method, depending on the nature of its consumption: continuous or discrete.

Key words: ecological investments, investment projects, efficiency of investment project, investment analysis, socio-ecological resource, socio- service, production volume, price of social and ecological services.